



חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעשי הצדיקים
ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של
מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם
אוצר בלוס וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך
שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אברהם

לעצמך

הרה"ק רבי אברהם יהושע
העשיל ממכנובוקא זי"ע
יומא דהילולא:
יוה"כ תשמ"ח

משא אבותיו. לא יפלא גם, בהתאם לאורח חייו המצטנע וסלידתו מן הכבוד והשררה, כי סרב האברך הקדוש בכל תוקף להיענות לבקשה. רק כאשר נחלץ דודו הרה"ק ר' דוד מסקווירא לענין ולחץ עליו להיעתר לכך, ניאות בלית ברירה לעלות על כס אביו ולמלא את מקומו בהנהגת העדה. אולם החל מרגע זה והלאה, כמו נועד לכך משכבר הימים, היה רבנו כרועה נאמן ואב רחום לצאן מרעיתו וכל מגמתו היתה להיטיב עמם הן ברוח והן בגשם.

בחזית מלחמת הדת

תקופתו, סוערת ורוגשת היתה. מחוץ תשכל חרב השלטונות המבקשים לעשות כלה ומחדשים אימת המתחדשים והנאורים למיניהם שאיימו להמית שואה על כרם בית ישראל, ורבנו חש אל החזית ועמד בתווך, מקרב לבבות ישראל לאביהם שבשמים ופועל בכל מחיר, במסירות נפש של ממש, להעמדת הדת על תילה.

לשם כך עשה רבנו בשנת תרצ"ב את דרכו למוסקבה, מעוז הקומוניזם ובירת הכפירה, כשהוא אינו נרתע מאף איום או סכנה המבקשים למנוע ממנו לקום את הריסות הדת, לגדור פרוצות ולחזק את בידק בית ישראל.

'מסירות נפש' אמרנו, כי אכן כן. רבנו, בנחישות שאין כדוגמתה ותוך שהוא מקומם עליו את שלטונות רוסיה, חתר תחת שלטון הכפירה וקרא תיגר על הרס הדת שביקשו הללו להנציח. בין 'עוונותיו' ו'אשמתו' בחתירה תחת יסודות המולדת ניתן היה למנות רשימה ארוכה שכל אחד מהם משמעותו הרת אסון.

הוא ייסד תלמודי תורה והעמיד תלמידים לרוב, בנה מקוואות ופתח בתי כנסיות, דאג לשחיטה כשרה ופעל לחיזוק גדרי הטהרה, ועוד כהנה וכהנה שהיו לצנינים בעיני שונאי הדת מבית ומחוץ, עד שביום מן הימים פקעה סבלנותם והוא נאסר והוגלה לארץ גזירה, אל מרחבי הכפור האינסופיים בסיביר, שם נידון לעבודת פרך.

רק לאחר שתדלנות נמרצת והפעלת קשרים מרובים מצד שאר בשרו הרה"ק ר' יעקב יוסף מסקווירא ניאותו השלטונות לשחררו ואף העניקו לו את האישור הנכסף לעזוב את 'גן העדן' הסובייטי, אולם רבנו מצדו הפתיע כשהוא מסרב נחרצות לעזוב את ברית המועצות ולנטוש מאחור את אחיו הנימוקים ונרדפים בה.

רק כעבור שנים ארוכות, בתום מסכת מופלאה של פעילות דתית תחת עינה הפקוחה של הבולשת הרוסית ולאחר תקופה ממושכת של הפצת אור היהדות בתנאים הקשים ביותר, בשנת תשכ"ה הצליחו בני דודיו הרה"ק ר' יעקב יוסף מסקווירא והרה"ק ר' יוחנן מרחמסטריווקא לפעול, הן אצל השלטונות והן אצל רבנו עצמו, והוא עלה לחונן עפר ציון וקבע את משכנו בעיר בני ברק.

בבני ברק היתה דמותו למופת, כשהוא מהווה דוגמה לחיים של מסירות נפש של ממש ומעניק לבני דורו את ההזדמנות להתבונן בחד מן קמאי שהעפיל לדרגות הנשגבות ביותר אליהן מסוגל בן אנוש להגיע.

בליל היום הקדוש יום הכיפורים תשמ"ה, בעוד נתקיים בו האמור: 'ואברהם יקרא' (בראשית כד א) והוא כבן תשעים ושתים, נתבקשה נשמתו הטהורה לישיבה של מעלה ועלתה בסערה השמימה, כשהוא נטמן באהל אדמו"רי רחמסטריווקא בהר הזיתים שבירושלים.

רבנו לא הותיר אחריו זרע של קיימא, אולם מעשיהם של צדיקים הם תולדותם, ודמותו נחקקה בלבבות בני ישראל כנאמר באברהם אבינו ע"ה: 'כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' (בראשית יח יט).

'יהודי של מסירות נפש' הצביעו אבות, לחשו לבניהם כשהם מחווים כלפי הדמות המאירה, הסגפנית משהו, החריגה כל כך על רקע הווי החולין שסביב. 'אדם קדוש' נכרכו אך לפני עשורים בהתרפקות על הדמות ששתל הקב"ה בדור האחרון ונראית היתה כלקוחה מדורות הראשונים כמלאכים. 'איש אלקים' התבטאו גדולי ישראל.

זכתה בני ברק, ועוד הרבה קודם לכן זכתה ברית המועצות הרחוקה ומנוכרת מכל זיק של קדושה, בשכון בהן הרב הדומה למלאך, אותה דמות בעלת הוד קדומים שבעצם הווייתה הדגימה מהו 'גירי בעינא דשטנא' והבהירה לכל מאן דבעי כי אכן ניתן לחיות כאן, בעולם השקר, אך להיות מנותק ממנו עד הקצה, סולם מוצב ארצה ומהלך בין בני אנוש, אך השגותיו ומדרגותיו בשמי שמים, גבוה מעל גבוה.

רום היחס והמעלה

מחצרות הקודש וענפי החסידות המאירים את דרכם של רבבות חסידים ואנשי מעשה בכל אתר ואתר, עוד משחר ימי תנועת החסידות ועד עצם היום הזה, הלא היא שושלת הזהב חסידות טשערנאביל.

ראשיתה בצל הרה"ק ר' מנחם נחום בעל 'מאור עיניים', אשר עוד היה מרואי פני קדשו של מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש ונמנה על בני החבריא קדישא תלמידיו הקרובים והבחירים, כמו גם אצל בנו וממשיך דרכו הרה"ק המגיד ר' מרדכי, אשר ממנו נבעו ופיכו בעוז כמה וכמה נהרות של קדושה ועבודת הבורא.

ממקור נביעה קדושה זו יצא גזע התרשישים שושלת בית סקווירא, ומחותרה צמח והיה אילנא רברבא אשר ענפיו סיככו על ישראל כסוכה והיו לסללי אורות עבורם, הלא היא חצר הקודש מכנובוקא.

ביום כ"ד אדר תרנ"ה ניטע אילן נוספת בפרדס מלבבל זה, בהיוולד להרה"ק ר' יוסף מאיר ממכנובוקא, בנו של הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל מסקווירא. בן יניק שהאיר את בית אביו בלידתו, וייקרא שמו בישראל על שם זקנו הקדוש: אברהם יהושע העשיל.

אשר שימע אברהם בקולי

כבר משחר ילדותו ניכר היה בחוש כי אמן הוא על דברי הנביא: "עשית מִשְׁפָּט וְאֶהְיֶה חֶסֶד וְהַצְנַע לְכֹחַ עַם אֱלֹקֶיךָ" (מיכה ו ח), תוך שימת דגש מיוחד על 'הצנע לכת' והתרחקות עקבית ונחושה מעיני הבריות ואור הזרקורים.

אם כי הדבר לא בא לו בקלות, הן משום ייחוסו הרם ובעיקר בשל העובדה שקידש את כל חושיו ועשה לילות כימים בעבודת הבורא, יראתו ואהבתו. ביקש הוא מצדו לשבת בשלווה תחת גפנו ותאנתו הרוחניים, לעבוד את קונו בינו לבין עצמו ולטפח את קומתו הרוחנית הרחק מעין רואים, אולם חזקה על ישראל קדושים שהם מכירים בטיבם של הקדושים השורים בתוכם וחזקה על צלוחית של אפרסמון שריחה נודף.

ידעו אפוא החסידים ובני העלייה ואף המון העם, בני עדת מכנובוקא ואף מחוצה לה, כי קדוש בקרבם וכי האברך המצטנע בקרן זוית אינו אלא מלאך בגוף אנושי ומורם שכמו ומעלה מעל כל העם.

כי אב המון גוים נתתיך

לא פלא, כי בשנת תרע"ז, בעודו עול ימים ובקושי חתימת זקן מעטרת את פניו, לאחר הסתלקות אביו הגדול לישיבה של מעלה ועוד טרם נישא לבתו הצדקנית של שאר בשרו הרה"ק ר' דוד אהרן מז'וריק, תלו בו בני העדה את עיניהם בצפייה כי יטול את שרביט ההנהגה לידו וישא על שכמו את



גבורה בערבות סיביר

ברית המועצות. ארץ הקרח והשיממון הרוחני בה רדפו עד חורמה את הרבנים וכלי הקודש, ניגחו את חומות הדת ופעלו, למרבה הצער הצלחה לא מבוטלת, להכחיד כל סממן יהודי מחיי החברה. תחת ידם הקשה נסגרו בתי הכנסיות, הודפו דלתות מקוואות על מנעול ובריה, תלמודי תורה ושיבות נותרו שוממים והשבת הקדושה חוללה ונרמסה בריש גלי רח"ל.

מנגד, ניצבו להם אבוקות האש האנושיות שהאירו בשיממון הרוחני הנורא ולא נרתעו מפניהם, הלא המה פעילי היהדות שמסרו נפשם למען תורת ישראל ומצוותיה ועשו כל שבכוחם כדי להשיב את הצעירים שנהו זה מכבר אחר אלילי כזב - אל אביהם שבשמים ותורתו הקדושה.

קרוב לזיכרון שנים כיהן רבנו **הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל ממכונבוקא** בהנהגת העדה, תחת שלטון האימים, ולא חת ולא זע מפני כל נסיונות השלטונות להצר את צעדיו ואף להגותו מהמסילה. סביבו נאסרו רבנים ואדמו"רים, הוכו ועונו, נאסרו, הוגלו ואף הוצאו להורג, אך הוא בשלו. אחת היא לו ולא יסור ממנה, נחוש הוא ועיקש לחתות בגחלת הלוחשת בלב כל יהודי, להצית את האש היוקדת בלבבות אחיו בני ישראל.

בית מדרשו בצ'רקוב, פרוור של מוסקבה, פעיל היה דבר יום ביומו. תפילות התקיימו בו במניינים תמידים כסדרם, שיעורי תורה נמסרו באין מפריע, חצר קודש חסידית התנהלה, מכפה בעוז ומרווה את צימאונם הרוחני של יהודי האזור, וכל זה תוך התעלמות מופגנת מחרב הצורך המאיימת לפגוע בהם בכל רגע.

נכחו הסובייטים בפעילותו של הרבי, עקבו מקרוב אחר המתרחש בבית מדרשו ועל אפם וחמתם נוכחו לראות כי אין בידם למגר את התופעה וספק אם יצליחו לצמצמה בכהוא זה. היטב ידעו כי גבורת נפשו של הרבי, מסירות הנפש שלו, שמים ללעג את כל כוחם ועוצמתם.

'אם אינך יכול לנצח את אויבך' גורס פתגם נוסף, 'התחבר אליו'. גם הרוסים ידעו זאת היטב, מסתבר, ובפרט אנשי היבסקציה, אותו גוף נורא שהילך אימים על יהודי המועצות ועצם אזכור שמו היה מעורר חלחלה בקרב כל מי שהיה לקרוא תיגר על הסובייטים ומורשתם והעז לעסוק בפעילות דתית כלשהי.

ביום בהיר נקרא הרבי אל שלוחת משרד הדתות המקומי. הצעה מפתה נחה על השלחן: **מינוי לתפקיד הרב הראשי ברוסיה כולה**. תפקיד הכולל תנאי שכר מעולים, אחוזת מגורים רחבת ידיים ורכב שר צמוד.

אליה וקוץ בה, משום שהתפקיד המדובר טומן בחובו 'רק' להיות באופן שוטף תחת עינה הפקוחה של הבולשת, אשר כל מטרתה בהצעה זו, למותר לציין, היתה כדי להפסיק אחת ולתמיד את פעילותו של הרבי.

'הצעה' כינה זאת נציג הממשל, אך לאמיתו של דבר היא לא כללה סימן שאלה כלשהו. היתה זו הנותנה, קביעה שרירותית שהבהירה לרבנו כי עליו להיענות לכך, אם חפץ חיים הוא.

'אינני רב' משך רבנו בכתיפו, מנסה להתחמק מגזירה שנחתה עליו, 'לא הוסמכתי לתפקיד, ולפיכך לא אוכל - עם כל הכבוד - לשאת בעול המשרה המדוברת'. זאת, אגב, כשלמעשה היה הרבי היחיד בכל אזורי רוסיה שבדרכונו מוטבע היה התואר 'רבי', אולם משום מה חמקה עובד זו מידעת שר הדתות.

'אה, זה בסדר' הניף הפקיד ידו בביטול, 'אין לנו צורך ברב עם תעודות, אחד כמוך יספיק'.

הרבי נותר בעמדתו. הוא אינו יכול ואינו חפץ לקחת על עמו את התפקיד המדור, על אף היותו מפתה מבחינה חומרית ולמרות העובדה שעצם הסיור עורר עליו את חמת הדוב הרוסי הידוע באכזריותו. במשך תקופה ניסו שליחי הממסד לשכנעו, לפתותו בהבטחות קורצות ומאידיך לאיים וללחוץ בדרך שרק הם יודעים, אך לשווא.

או אז זומן הרבי למשרד הדתות הסובייטי, והפעם: למשרד הראשי הממוקם במוסקבה, לפגישה עם לא אחר מאשר שר הדתות בכבודו ובעצמו, אשר הבהיר בשפה שאינה משתמעת לשתי פנים כי סיורו אינו אופציה מבחינתו, תוך המחשה מרומזת לתהליך אותו עוברים אי אלו אמצעים בברית המועצות אשר מסרבים לקבל בשתי ידיים את מתנותיה האדיבות של אמא רוסיה.

ראה הרבי שהשר אינו מתכוון להרפות, נשא עיניו ושלח אליו מבט עז. **'אסביר לך מדוע אני מסרב לתפקיד' מילותיו מדודות, חצובות בסלע, 'רב מהסוג שהנכם מחפשים - אינני מוכן להיות, ואילו רב מהסוג שאני מוכן להיות - אינכם רוצים לאפשר לי להיות!...'**

פני השר סמקו, עיניו הוצפו דם והוא הטיח בזעם: 'עוד תשלם על כך ביוקרה'!

מילותיו של שר הדתות לא נאמרו לשווא. חלפו ימים ספורים, ובעיצומה של סעודת ליל שבת הלמו קציני הבולשת - הנ.ק.ו.ד. על דלת ביתו של 'חבר סברסקי', הלא הוא רבנו, שכאזרח הקדיח את תבשילו וקרא תיגר על רוסיה.

'בית המשפט גזר את דינכם' עדכנו הקצינים בקצרה, בשמחה לאיד, **'לעבודת פרך של עשר שנים בסיביר'!**

על אתר נכבלי הרבי והרבנית באזיקים, נגררו בברוטליות אל הרכב שחור-החלונות שבחוץ ונלקחו למקום לא ידוע, כשלא ניתנת להם האפשרו להיפרד מאי-מי, לארוז את מטלטליהם או לקחת מעט מזון או ביגוד חם לדרך.

קודם להגלייתו לארץ גזירה, עוד ניסו אנשי הבולשת לחלץ מפיו אי אלו פיסות מידע אודות הפעילות היהודית המחתרתית ברוסיה, והם עשו זאת כפי שרק הם יודעים לעשות. הוא נכלה בצניק, הוכה קשות ועונה בדרכים שקשה להעלות בדמיון, אך פיו נותר חתום והוא לא אבה להסגיר אף אדם או פעילות שהם.

משנוכחו הללו לראות כי כל ניסיונותיהם עולים בתוהו, המשיכו בתוכנית המקורית ושילחו אותו ואת רעייתו במסע מפרך ובתת-תנאים אל מדבר הקרח הנורא, שם נידונו לעבודה מאומצת של חטיבת עצי ענק מצאת החמה ועד צאת הנשמה, כשלעורם בגדים דקים ובטמפרטורה של עשרות מעלות מתחת לאפס.

אלא שאם הסכין הרבי למאמץ המפרך, לכפור הנורא ולרעב המכרסם בכל פה, לא היה הוא מסוגל לעמוד בייסורי הנפש הכרוכים בחילולי השבת שנכפו ללא רחם על האסירים המעונים. ואם במשך תקופת מה הצליח לחמוק מכך, כל פעם באמתלה כלשהי, בסופו של דבר נדרש להתמודד חזיתית עם הנסיון הנורא ולעמוד בו בגבורה.

כל עזיר במחנה נדרש היה להתייצב אחת לזמן-מה במשרד הנ.ק.ו.ד. שבמחנה, לחתום על נוכחותו. ויהי היום, חל מועד ההתייצבות של רבנו ביום שבת קודש, והוא שירך רגליו בעל כרחו והתייצב מול הפקיד האחראי.

הטופס הייעודי הוגש לו, אך הוא מושך בכתיפו.

'לא אחתום' הוא מציין בפשטות, **'שבת היום'.**

'מה אמרת?' התקרב הפקיד אל הרבי ומבע רצחני בעיניו, אך הרבי מגיב בשלווה: **'דתי אוסרת עליי לחתום ביום השבת, אוכל לשוב היום בלילה, בצאת השבת, לחתום על נוכחותי'.**

תיכף נקרא למקום קצין בכיר, ולנוכח סירובו העיקש של רבנו עלתה בו חמתו עד להחריד. ורידים השתרעו על פני הקצין, פניו ירקו להבות, תערובת של כעס ושטנה. **'כאן בסיביר'** התיז בקשיחות, **'אין דת אחרת מלבד עקרונות המפלגה'.** לתוספת המחשה נלוו אליו צמד כלבים אימתניים, ניביהם חשופים ועצם המראה שלהם יש בכוחו להכניע את האמצעים שבבני האדם.

אך על הרבי, מסתבר, זה לא משפיע כהוא זה. **'שבת היום'** הוא מסביר באורך רוח, **'לא אחתום'.**

'בן מוות אתה!' ירק הקצין בקמה, שולף את אקדחו הטעון ומכוון לעבר הרבי.

אם חשב שבכך ינצח את רוחו של הרבי, עד מהרה התבדה. התברר לו כי השלהבת הרוחנית המפעמת בלבו של רבנו חזקה היא מהכפור הסיבירי, חיי שעה שווים בעיניו כקליפת השום לעומת חיי עולם ולדידו ישמח להקריב את חייו ולקדש שם שמים. אין, הבין הקצין בחרונו, כיצד לאיים על הראבין היהודי.

אדרבה, הרבי הישר מבט אל הקצין, פתח את הכפתור העליון בחולצתו ופנה אל הקצין כשקור רוח אופף אותו וקולו שלו: **'תירה בי! לא אחתום בשבת קודש'!**

סבלנותו של הקצין תמה. הוא דרך את האקדח, כיוון, וירה.

זעקה חדה נשמעה, ואחריה קול גוף נופל ארצה. שוטר שניצב בסמוך קרס, מתבוסס בדמו ופניו מיוסרות בכאב. **'יד נעלמה, כך נראה, הסיטה את הקליע ממסלולו'.**

פניו של הקצין חוורו, צבען אזל והוא רעד ללא שליטה. אך בקושי נפלטו מפיו שברי משפטים. **'רבי, איך בין א יידי! יהודי אני, סלח לי!'** פרץ בבכי ונפל לרגליו של הרבי, כשהוא מתחנן למחילתו ומבטיח לדאוג לכל מחסורו בעת שהותו במחנה, ובלבד שהרבי יעביר על מידותיו וימחל לו על איוולתו.

לרבי היתה בקשה אחת, ותו לא. 'דאג לי לשופר כשר עבור ראש השנה' ביקש, ואכן - באותה שנה זכה הרבי, כנגד כל הסיכויים, לשמוע קול שופר בערבות סיביר הקפואה. למותר לציין כי החל מאותו רגע התהפך לבו של הקצין בקרבו, וכך זכה הרבי לפטור גורף מעבודה בשבת ובימים טובים.

בסערת קודש

ידוע היה רבנו כאדם מאופק למראית עין, אוצר בקרבו רגשות קודש ושלחבת יוקדת של אהבת ה' יתברך וקרבנותו אך עוצר את רגשותיו לבל יפרצו ממנו. אותות התרגשות חיצוניים לא ניבטו עליו, פניו שלוו דרך קבע.

אולם אחת לשנה, בזמן המיוחד והנורא של אמירת 'אקדמות מילין', היה הרבי הקדוש נותן דרוך לסערת רגשותיו, ללהבה המלהטת בלבו, כשעל פניו נסוכה ארשת עילאית וכל כולו נרגש. ואף בשנה האחרונה לחייו, בגיליו המופלג וכשזה מכבר חצה את גיל הגבורות, זלגו הדמעות ללא הפוגה מעיניו במשך אמירת האקדמות.

כשסיפרו זאת לפני שאר בשרו, **הרה"ק ר' ישראל מרדכי מרחמטטרוקא**, הגיב: 'אך מתבקש כן! וכי אינכם מבינים את רום מעלת האקדמות?!